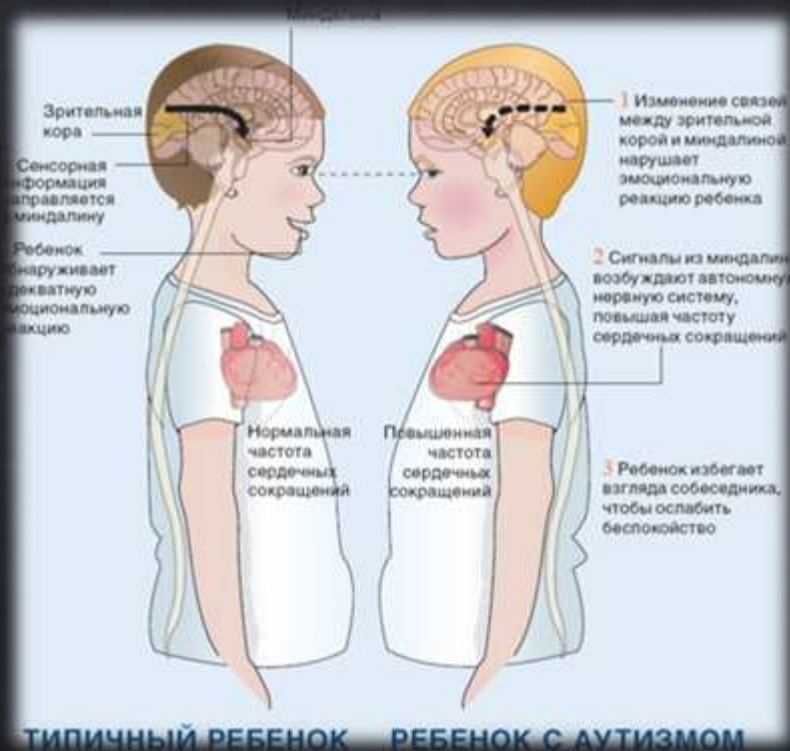

Тривалі розлади з
онтогенетично ранніми
коренями

Аутистичний розлад

Більшість дитячих розладів з віком зникають, або змінюють свою форму. Все ж є два розлади, які виникнувши в дитинстві залишаються незмінними протягом усього життя. Це аутизм і розумова відсталість.

Аутистичний розлад – тривалий розлад, що характеризується вкрай обмеженою здатністю реагувати на інших людей, слабкими навичками спілкування, а також ригідною поведінкою. Він також відомий під назвою «аутизм».

Клінічна картина аутизму.

Ключовою ознакою аутизму є відсутність реакції, включаючи крайню відчуженість і відсутність інтересу до інших людей.

У дитячому віці такі діти, не тягнуться до батьків, коли ті підходять, і виявляють невдоволення, коли їх беруть на руки. Часто вони не здатні розпізнавати інших людей або спілкуватися з ними. При аутизмі *проблеми, пов'язані з мовою і спілкуванням*, можуть приймати різні форми. Приблизно половина дітей, що страждають цим розладом, не може навчитися говорити або розвинути нормальні мовні навички (Dawson & Castelloe, 1992). Ті ж, хто навчається говорити, можуть проявляти певні дивацтва у своєму мовленні. Одна з найбільш поширених мовних проблем у таких людей – *ехолалія*, або точне багаторазове повторення фраз, сказаних іншими. Людина повторює почуті слова з тим же виразом, але без всякого розуміння їхнього змісту. Дехто повторює певні мовні конструкції навіть через кілька днів після того, як вони їх почули (відкладена ехолалія).

Для аутизму є також характерним *обмеженість уяви, повторювані дії і ригідна поведінка*. Діти, які страждають аутизмом, не здатні спонтанно вносити зміни в свою гру або грати разом з іншими. Зазвичай найменша зміна в навколишніх предметах, людях, їх повсякденному житті або їх повторюваних діях змушують їх нервувати. Наприклад, хлопчик з аутизмом розташовував предмети рівними рядами і голосно кричав, коли їх зрушували з місця.

Моторні реакції у людей з цим розладом теж можуть бути незвичайними. Дитина раптово починає підстрибувати, плескати в долоні, крутити пальці, корчити гримаси, – такі дії називаються *самостимулюючою поведінкою*. Для деяких хворих характерні також *самоушкоджуючі дії*: наприклад, вони ритмічно б'ються головою об стіну, смикають себе за волосся або кусають частини свого тіла. Такі види поведінки слугують доказом того, що структура реакцій на сприймані стимули у людини надзвичайно порушена і суперечлива. У деяких випадках створюється враження, що оточуючі картини і звуки здійснюють на людину *надто стимулюючий вплив* і вона намагається заблокувати їх, у той час як в інших випадках відчуває *нестачу стимуляції* і тому робить самостимулюючі дії. Хворі можуть, наприклад, зовсім не реагувати на гучні звуки, але відразу обернутися на шипіння газованої води. Точно так само вони можуть не помічати, що знаходяться в надзвичайно небезпечному положенні на краю піднятого майданчика, але негайно визначити, що якийсь маленький предмет в їх кімнаті перенесений на інше місце.

Пояснення аутизму. Для пояснення аутизму в минулому висувалися різні гіпотези. Він є одним з тих розладів, для яких соціокультурному поясненню надавали занадто велике значення, що спричинило помилки у тлумаченні його природи. В останні роботи увага клініцистів зосереджена на когнітивних обмеженнях та аномаліях мозку як причинах аутизму

Соціокультурна точка зору. Довгий час вчені вважали, що головними причинами аутизму є несприятливі умови в сім'ї та соціальний стрес

Аналогічно, деякі інші клініцисти припускали, що *високий рівень соціального стресу* може бути однією з причин аутизму. Однак дослідження не підтверджують і цю гіпотезу.

На думку деяких учених, у людей, що страждають на аутизм, є вроджені перцептивні або когнітивні порушення, що робить для них неможливим нормальне спілкування і взаємодію з іншими.

До трьох або п'яти років більшість дітей здатні брати до уваги точку зору іншої людини і розуміють, що, враховуючи цю точку зору, можна передбачити, що людина буде робити. У певному сенсі вони вчаться читати думки інших людей.

Багаторазові дослідження показують, що хворі аутизмом дійсно страждають такою «розумовою сліпотою». Тому їм дуже складно брати участь у рольових іграх, ефективно взаємодіяти з іншими людьми, використовувати засоби мови, які передбачають врахування точки зору інших людей, і будувати взаємини з ними.

Біологічна точка зору.

Багато років дослідники намагаються визначити, які біологічні аномалії можуть бути причиною нездатності виробити теорію розуму чи всієї сукупності симптомів аутизму. Чіткого біологічного пояснення поки ще не знайдено, але існує кілька багатообіцяючих гіпотез . По-перше, обстеження родичів людей, хворих на аутизм, дозволяють припускати деяку роль генетичного фактора у розвитку цього розладу. Наприклад, у братів і сестер хворих на аутизм, хвороба розвивається в 6-8 випадках із 100, в 200 разів частіше на аутизм піддаються найбільшому ризику. Крім цього, у 10-12% людей, які страждають цим розладом, діагностуються хромосомні аномалії

Деякі вчені пов'язують аутизм з ускладненнями під час вагітності чи пологах. Імовірність розвитку аутизму у дитини підвищується, якщо мати під час вагітності хворіла на краснуху, до або під час вагітності мала справу з токсичними хімічними речовинами або відчувала ускладнення при пологах. У 1998 році група дослідників висунула припущення, що в деяких дітей причиною аутизму може бути і *післяпологова подія* – щеплення від кору, свинки і краснухи. Ця теорія серйозно стурбувала батьків, однак це припущення не підтвердилося

Багато дослідників вважають, що аутизм може мати кілька біологічних причин. Можливо, що дія всіх істотних в даному випадку біологічних факторів (генетичних факторів, ускладнень під час вагітності, пологів і після народження) в кінці кінців зливаючись в одне русло – призводить до певних загальних порушень в роботі головного мозку, таким як неправильне функціонування нейротрансмітерів, результатом чого є когнітивні проблеми та інші ознаки розладу.

Терапія при аутизм

Терапія може допомогти хворим на аутизм, краще адаптуватися до навколишнього середовища, хоча жоден з відомих терапевтичних методів не приводить до повного виліковування. Певну користь приносять *поведінкова терапія, тренінг навичок комунікації, навчання батьків та інтеграція в суспільство*. Крім того, психотропні ліки та деякі вітаміни у поєднанні з іншими методами впливу теж іноді сприяють поліпшенню стану хворих

Поведінкова терапія

Поведінкові (біхевіоральні) техніки застосовуються для соціалізації хворих на аутизм вже більше 30 років. Їх навчають новим видам поведінки, що сприяє їх адаптації, включаючи мову, соціальні навички, навички навчання і самообслуговування, і одночасно знижують схильність до негативних, дисфункціональних видів поведінки.

Терапевтичні методи, призначені для адаптації хворих на аутизм, особливо поведінкові техніки, найкраще застосовувати в школі, поки людина ще не вирісла. Діти відвідують спеціальні класи, де освіта поєднується з терапією. Спеціально підготовлені вчителі допомагають дітям розвинути необхідні навички, види поведінки і способи взаємодії зі світом. Деякі клініцисти вважають, що найбільш здібні діти повинні хоча б частину часу проводити в звичайних класах, розвиваючи свої соціальні та академічні навички в нормальному середовищі, разом із здоровими дітьми

Тренування комунікативних навичок.

Незважаючи на інтенсивну біхевіоральної терапії, близько половина хворих на аутизм не можуть навчитися говорити. Тому лікарі навчають своїх пацієнтів також і іншим способам спілкування, включаючи *мову знаків і синхронне спілкування*, що поєднує в собі знакову і словесну мову.

Використовуються також огментативні (розширювальні) комунікативні системи, спеціальні дошки з картинками або комп'ютери, які представляють предмети за допомогою картинок, символів або написаних слів. Дитина, наприклад, може показати на картинку з виделкою, повідомляючи цим: «Я хочу їсти», – або показати на радіоприймач, щоб повідомити: «Я хочу послухати музику».

Навчання батьків.

Сучасні терапевтичні програми включають в себе різноманітні форми роботи з батьками. Наприклад, біхевіоральні програми часто передбачають навчання батьків методам поведінкової терапії, щоб вони могли застосовувати ці техніки вдома . Все більш доступними для батьків аутистичних дітей стають індивідуальна терапія та групи підтримки, які допомагають батькам краще справлятися зі своїми почуттями і обставинами свого життя. Крім того, в даний час існують асоціації та організації батьків, які надають емоційну підтримку та практичну допомогу.

Інтеграція в суспільство

Безліч сучасних програм, що працюють в школі і вдома, спрямовані на навчання дітей в якомога більш ранньому віці навичкам самообслуговування і самоорганізації, соціальним, практичним і робочим навичкам, з тим щоб люди, хворі на аутизм, навчилися жити і функціонувати в суспільстві

Розумове відставання

Розумова відсталість – розлад, при якому людина проявляє загальні інтелектуальні здібності та здатність до адаптації набагато нижчу середнього рівня.

Згідно з довідником DSM-IV, діагноз розумова відсталість ставиться людині, якщо вона демонструє значно нижчі середнього рівня загальні інтелектуальні здібності у поєднанні з погано розвиненими *адаптаційними навичками*

Людина з розумовою відсталістю має явні труднощі у таких сферах, як спілкування з іншими людьми, сімейні відносини, самоврядування, робота і турбота про власну безпеку

Критерії DSM – IV для постановки діагнозу «Розумова відсталість»

1. Рівень інтелекту –нижче середнього: при виконанні тесту на *коефіцієнт інтелекту* показник IQ менший чи дорівнює 70.

2. Супутні порушення чи недостатність адаптації у двох і більше:

- ◇ спілкування;
- ◇ самообслуговування;
- ◇ домашнє життя;
- ◇ соціальні/комунікативні навички;
- ◇ використання загальнодоступних благ цивілізації;
- ◇ здатність керувати своїми діями;
- ◇ функціональні академічні вміння;
- ◇ робота;
- ◇ дозвілля;
- ◇ здоров'я;
- ◇ самозбереження.

3. Початок симптоматики – до 18 років (Джерело: АРА, 2000,1994).

Інтелект

Фахівці у галузі медицини й навчання для виміру інтелектуальних здібностей застосовують тести на інтелект. Ці тести складаються із серій питань чи завдань, що торкаються різних аспектів функціонування інтелекту, таких як знання, здатність до аргументації і винесення суджень. Кількість балів, набраних людиною за цими тестами, теоретично відображають загальні інтелектуальні здібності людини.

Якщо тести на інтелект не завжди здатні виміряти рівень інтелекту точно й об'єктивно, то і діагноз «розумове відставання» також може іноді ставитися необ'єктивно. Це означає, що деякі люди можуть отримати такий діагноз почасти через культурні розходження, дискомфорт в незвичній для них ситуації чи забобонів особи, що виконує тестування.

Тест на коефіцієнт інтелекту був розроблений для того, щоб передбачати академічну успішність, і не більше того. Якщо ми хочемо, щоб у нас було щось, що дозволяє спрогнозувати життєвий успіх, то ми повинні розробити зовсім інший тест.

Адаптивні функції

При діагностиці розумового відставання лікарі не мають права робити такий висновок тільки на підставі коефіцієнта інтелекту, що не перевищує 70. Деякі люди з низьким коефіцієнтом інтелекту цілком здатні управляти своїм життям і функціонувати незалежно, тоді як інші цього не можуть.

Характеристики розумового відставання

Найбільш стійкою ознакою розумового відставання є те, що людина дуже повільно навчається. Інші сфери, які можуть бути порушені цим розладом, – увага, короткочасна пам'ять та мовні здібності. Ті, кого поміщають у спеціальні установи для розумово відсталих, особливо чітко виявляють ці обмеження.

У довіднику DSM-IV виділено чотири рівні розумового відставання: легкий (коефіцієнт інтелекту від 50 до 70), середній (коефіцієнт інтелекту від 35 до 49), важкий (коефіцієнт інтелекту від 20 до 34) і глибокий (коефіцієнт інтелекту нижче 20). Американська асоціація розумового відставання воліє використовувати іншу класифікацію видів розумового відставання, побудовану на основі того, наскільки людина здатна вести незалежне життя.

Легке розумове відставання

Приблизно 85% усіх розумово відсталих людей відносяться до категорії страждаючих легкою розумовою відсталістю (коефіцієнт інтелекту від 50 до 70) . Їх іноді називають «розумово відсталими, здатними до навчання», оскільки їм доступний деякий рівень формування знань. Дорослими вони здатні вести самостійне життя. Тим часом у періоди стресу вони, переважно, потребують допомоги. Вони зайняті на роботах, що вимагають порівняно невеликих чи середніх професійних навичок.

Учені пов'язують легку розумову відсталість із соціокультурними і психологічними факторами, особливо виділяючи бідне і малостимулююче навколишнє середовище, що не відповідає вимогам розвитку взаємин між батьками і дітьми і недостатньою освітньою підготовкою у ранньому дитинстві.

Середнє, важке і глибоке розумове відставання

Приблизно 10% людей, що страждають розумовим відставанням, знаходяться на рівні середнього розумового відставання (коефіцієнт інтелекту від 35 до 49). Вони можуть, навчитися піклуватися про себе і набути деякі мовні навички, багато хто з них може бути зайнятим на роботах, що вимагають невеликих чи середніх професійних навичок, звичайно під спостереженням. Більшість людей із середнім ступенем розумового відставання також можуть успішно функціонувати у своєму соціальному середовищі за умови нагляду і керівництва

Близько 4% розумово відсталих людей відносять до категорії тих, хто страждає важким розумовим відставанням (коефіцієнт інтелекту від 20 до 34). Зазвичай їм потрібен ретельний нагляд.

Близько 1 % розумово відсталих людей, мають глибоке розумове відставанням (коефіцієнт інтелекту нижче 20). За умови спеціального тренування вони можуть вивчити і розвинути лише базові навички, такі як ходіння, самостійне харчування, дуже обмежене мовлення.

◆ Хромосомні аномалії.

◆ Найбільш розповсюджене хромосомне порушення, що призводить до розумового відставання, – це синдром Дауна. Своєю назву ця патологія отримала від імені британського лікаря Л. Дауна, що вперше описав цю хворобу. *Синдром Дауна* – форма розумового відставання, що виникає через аномалії в 21-й хромосомі.

Хвороба зустрічається приблизно у 1 з 1000 дітей. Якщо матері більше 35 років, то ймовірність такого результату суттєво підвищується.

У людей із синдромом Дауна маленька голова, плоске обличчя, високі вилиці, косоокість. Язик у цих хворих часто висунутий з рота. Через це вони важко вимовляють слова, і їх важко зрозуміти. Хворі дуже прив'язані до членів своєї родини, але в загальному демонструють той же діапазон особистісних характеристик, що і звичайні люди.

- ◇ У хворих цією хворобою вікові процеси протікають швидше, і у багатьох із них ознаки деменції виявляються до 40 років. Учені вважають, що синдром Дауна може поєднуватися з ранньою деменцією, тому що гени, які відповідають за ці явища, розташовані у 21-й хромосомі поряд.
- ◇ *Синдром ламкої X-хромосоми* (або фрагільної X-хромосоми, синдром Мартіна-Белла) – друге розповсюджене хромосомне порушення, що є причиною розумового відставання. Для дітей, що народжуються з ослабленою X-хромосомою (тобто з генетичними аномаліями в X-хромосомі), зазвичай простежується розумове відставання середнього чи важкого ступеня, порушення мови і в деяких випадках поведінкові розлади

◇ **Фенілкетонурія** – спадкове захворювання, яке характеризується ураженням нервової системи. Це метаболічний розлад, що частіше інших призводить до розумового відставання. Хвороба вражає одного з 17000 дітей. При народженні діти з такою аномалією здаються нормальними, але їхній організм не здатний метаболізувати фенілаланін (частина протеїну), який через це накопичується в крові.

Сьогодні існують способи перевірки немовляти на наявність цього розладу, і якщо до тримісячного віку таких дітей перевести на спеціальну дієту, вони можуть вирости інтелектуально повноцінними людьми.

◆ *Хвороба Тея-Сакса*

Хвороба ХТС(також відома як GM2 гангліоліпідоз або дефіцит гексозамінідази або рання дитяча амавротична ідіотія) – аутосомно-рецесивне генетичне захворювання, яке спричинює прогресуюче погіршення розумових і фізичних здібностей дитини. Перші ознаки захворювання зазвичай проявляються у віці близько 6 місяців. Розлад переважно призводить до смерті хворої дитини у віці близько 4 років.

Несприятливі умови під час вагітності і пологів.

Шкідливі фізичні впливи, яким піддається жінка під час виношування плоду, також можуть негативно позначитися на здатності її майбутньої дитини вести нормальне життя

Наприклад, коли в дієті вагітної жінки занадто мало йоду, у дитини може розвинутися *кретинізм* – захворювання, що характеризується аномаліями щитовидної залози, повільним розвитком, розумовою відсталістю і зовнішнім виглядом, що нагадує карлика. Цей розлад сьогодні зустрічається рідко, оскільки більшість видів солі, що вживаються в даний час, містять йод. Крім того, якщо у немовляти виявляється цей розлад, йому можна швидко увести витяжку щитовидної залози і тим самим відновити нормальний розвиток.

Фетальний алкогольний синдром

група серйозних фізіологічних розладів у дитини, що включають низькі інтелектуальні здібності, маленьку вагу при народженні і відхилення у розвитку рук і обличчя, що з'являються через надмірне вживання алкоголю матір'ю під час вагітності.

Несприятливі умови під час пологів також можуть привести до розумового відставання. Наприклад, тривала відсутність надходження кисню – аноксія під час чи відразу після народження може викликати ушкодження головного мозку і, як результат, розумове відставання дитини. Також небезпека існує у випадку народження недоношеної дитини. Встановлено, що народження дитини з вагою менше 1,8 кілограма, може стати причиною розумового відставання. Хоча передчасна поява дитини на світ не обов'язково завжди призводить до тривалих розладів здоров'я.

Реабілітація людей з розумовим відставанням

Якість життя, доступна людям з розумовим відставанням, залежить від того, де вони проживають, з ким вони живуть, наскільки вони освічені і які можливості розвитку існують для них вдома і в їхньому соціальному середовищі. Тому реабілітаційні програми для таких людей приділяють особливу увагу соціокультурним моментам: створенню комфортного і стимулюючого середовища, забезпечення соціальних і економічних можливостей і організації відповідних навчальних закладів. Коли ці вимоги задовольняються, психологічна чи біологічна терапія також певною мірою може принести користь.

Державні школи-інтернати

спеціальні установи для навчання розумово відсталих дітей, які фінансуються державою

Нормалізація – принцип, який полягає у тому, що інтернати і суспільні установи для розумово відсталих людей повинні надавати їм життєві умови і можливості, подібні тим, що існують для нормальних людей у суспільстві

Освітні програми. Рання реабілітація – багатообіцяючий підхід, тому освітні програми для людей з розумовим відставанням розраховані на роботу з ними з самого раннього дитинства. Характер впливів залежить від ступеня розумового відставання дітей

Освітні програми. Рання реабілітація – багатообіцяючий підхід, тому освітні програми для людей з розумовим відставанням розраховані на роботу з ними з самого раннього дитинства. Характер впливів залежить від ступеня розумового відставання дітей

При навчанні осіб, що страждають розумовим відставанням, навичкам самообслуговування, спілкування, соціальним і академічним навичкам викладачі часто використовують принципи оперантного зумовлення. Вони розбивають завдання на кілька простих кроків і організовують позитивне підкріплення після виконання кожного з цих маленьких кроків. Крім того, у багатьох інтернатах, школах і родинях, де живуть розумово відсталі люди, запускаються *програми жетонної економіки*, спеціальні програми оперантного зумовлення, що застосовуються у медичних установах для людей, хворих шизофренією.

Терапія

Терапія. Як і всі інші люди, ті, хто страждає розумовим відставанням, можуть відчувати емоційні і поведінкові труднощі. Близько 10% з них мають ще і певні психічні розлади. Деякі страждають від низької самоповаги, труднощів у відносинах з іншими людьми і невміння пристосуватися до життя в суспільстві. Ці проблеми можна частково відкоригувати за допомогою групової й індивідуальної терапії

Лікувально-трудова майстерня

— контрольовані виробничі площадки, де людина може в доступному для неї темпі засвоювати найпростіші професійні навички того рівня, який їй доступний.

Безсумнівно, якість навчальних програм для людей, що страждають розумовою відсталістю, за останні 30 років істотно підвищилася. Проте більшість з цих людей не одержують у достатній мірі відповідних їх здібностям знань і професійної підготовки. Необхідні додаткові програми, щоб ті, хто народився з розумовою відсталістю, могли цілком реалізувати свій потенціал.

Дякую за увагу

